

ORATORIUM — PROFILAKTYCZNYM ŚRODOWISKIEM PEDAGOGICZNYM

Wstęp

Od zastosowania w edukacji alternatywnego środowiska juvenagogicznego przez Jana Bosko w Turynie, minęło więcej niż 100 lat (1841–1888). Ks. Bosko nie był twórcą koncepcji Oratorium. Jego kreatywność pedagogiczna zbiegła się z tradycyjnym nurtem istniejącym od XVI wieku w działalności pastoralnej Włoch (Rzym: Filip Nereusz 1515–1595¹ i Mediolan: Boromeusz Karol 1538–1484²). Zapoznał się z istniejącym modelem pedagogicznym. Gruntownie go przemyślał i przeniknął. W kontekście historyczno–socjologicznym XIX w. zastosował go do edukacji młodzieży opuszczonej i najbardziej potrzebującej. Wyzwania i potrzeby społeczne z jednej strony, wymogi integralnego wychowania — z drugiej, inspirowały twórcze przekształcenia Oratorium dla celów pełnej promocji podmiotowej wychowanka. Wieloletnie organizowanie intencjonalnego środowiska profilaktycznego dla młodzieży przez kontynuatorów dzieła Jana Bosko, nadało mu kwalifikację adekwatności edukacyjnej na dziś. Nie były to tylko wpływy pozytywne. Paradygmat Oratorium musiał zderzyć się ze wszystkimi przejawami dynamizmu społecznego, przygodnością podmiotów osobowych, zarówno wychowawców jak i wychowanków; sprostać osiągnięciom rozwijającej się pedagogiki jako dyscypliny naukowej, poczynając od Herbarta — „Ojca pedagogiki”³, aż po dzień dzisiejszy.

Przy zachowaniu całej twórczości Jana Bosko, świeżości, autentyczności, bogactwa i aktualności Oratorium jako alternatywnego środowiska młodzieżowego kreowanego na miarę potrzeb geograficzno–historycznych, społeczno–mesologicznych, antropologiczno–prozopocicznych o charakterze profilaktycznym, nadającego się do efektywnych działań promocyjnych młodzieży — jego identyfikację można ująć w **trzy istotne linie merytoryczne**.

Po pierwsze, różne formy przeobrażeń Oratorium: A) Przetworzyło założenia koncepcyjne Oratorium „Tradycyjnego”; B) Integruje aspekty akomodacyjne historyczne i dzisiejsze; C) Tworzy dzieło aktualne na bazie „Kryterium Oratoryjnego”; D) Podprowadza przestrzeń wychowawczą pod formę bardziej ustrukturyzowaną pedagogicznie, jaką jest — Centrum Młodzieżowe; E) Warunkuje powstanie kompleksowej formy instytucjonalnej Oratorium–Centrum Młodzieżowego.

Po drugie, scala w swojej tożsamości konstytutywne wymiary, bez których nie da się zrozumieć, ani zastosować integralnej koncepcji profilaktycznego środowiska pedagogicznego dla promocji młodzieży. Należą do nich niewątpliwie: A) Dyrektor i jego Zespół Wychowawczy — odznaczający się specyficzną kompetencją pedagogiczną; B) Młodzież — jako sprawcze podmioty własnego rozwoju i odbiorcy działań pedagogicznych; C) Profilaktyczny System Wychowania; D) Określony proces i dostosowana do niego akcja wychowawcza w swej formie

¹ Por. CASTELLINI A., *San Filippo Neri. L'Oratorio e la Congregazione Oratoriana. Storia e spiritualità*. Marcelliana, Brescia 1989, V. 1, ss. 764, V. 2, ss. 765–1555, V. 3, ss. 1556–2437.

² Por. BARZAGHI G., *Tre secoli di storia e pastorale degli Oratori Milanesi*. LDC, Leumann – Torino 1985, ss. 460.

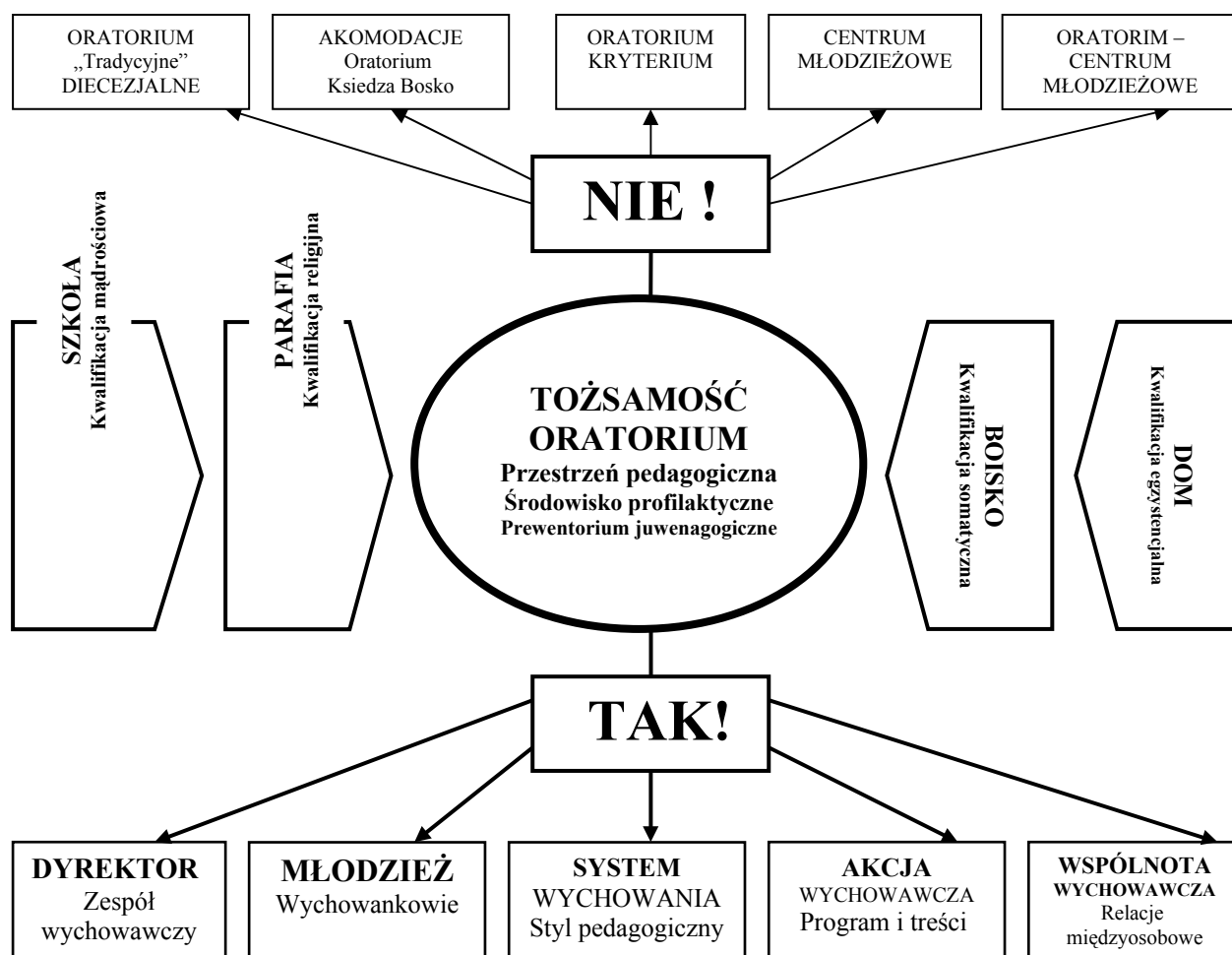
³ Por. BELLERATE B., *I. F. Herbart*. „La Scuola” Editrice, Brescia 1964, ss. 245.

zaprogramowanej i realizowanej; 5) Wspólnota Wychowawcza wszystkich osób interweniujących w środowisku wychowawczym.

Po trzecie, stosując cztery wywoławcze kategorie używane przez Księdza Bosko dla integralnego określenia Oratorium odwołuje się do jego kreatywności i doświadczenia w komunikacji pedentologicznej i działaniach profilaktycznych: A) „Dom”; B) „Szkoła”; C) „Parafia”; D) „Boisko” — ujmujące całościową koncepcję wychowania młodzieży. „Dom” — pojmuje integralny rozwój z punktu widzenia optymalnego środowiska egzystencjalnego; „Szkoła” — ujmuje wychowanie pod kontem prymatu rozwoju intelektualnego, którego kresem jest mądrość życiowa — sztuka życia zakorzeniona w realizmie; „Parafia” — wskazuje na etapy inicjacji ku pełni rozwoju osobowego w polaryzacji religijnej, stosowanej w katechumenacie; „Boisko” — ukazuje wychowanie jako dynamiczny proces, pełen radości i ruchu fizycznego, wkomponowany w całokształt działań wychowawczych Oratorium.

Zaprezentowany diagram unaocznia graficznie porządek prezentacji trzech zaanonsowanych nurtów analitycznych: 1) **Przeobrażenia idei Oratorium**; 2) **Konstrytuwne wymiary jego koncepcji**; 3) **Kategorie holistyczne tożsamości pedagogicznej Oratorium**. W zakończeniu następuje rekapitulacja nieredukowalnych uwarunkowań Oratorium jako profilaktycznego środowiska pedagogicznego.

SCHEMAT GRAFICZNY TOŻSAMOŚCI ORATORIUM

1. Przeobrażenia idei Oratorium

Oratorium „Tradycyjne”, Oratorium – Kryterium, akomodacje koncepcji Oratorium, Centrum Młodzieżowe, Oratorium – Centrum Młodzieżowe — stanowią punkty odniesienia twórczego dynamizmu przekształcenia Oratorium.

A) **Oratorium „Tradycyjne” lub inaczej „Diecezjalne”⁴** — to rzeczywistość metodologiczno–merytoryczna, w której dokonywały się próby właściwego wychowania ówczesnej młodzieży. Jan Bosko, po zetknięciu się z tym pomysłem pedagogicznym, używając go jako narzędzia do własnych działań pedagogicznych, znacząco przeorientował jego kwalifikację ku adekwatności, integralności i skuteczności promocyjnej wychowanka.

a) W Oratorium „Tradycyjnym” stabilizacja, utrwalenie metodologiczne, infrastruktura, określenie kryteriów przynależności, model pedagogiczny, program, stosowane środki, stawiane cele — sprzyjały instytucjonalizacji, normalizacji, utrwaleniu struktur Oratorium jako dzieła wychowawczego. Jan Bosko zmienił diametralnie orientację instytucjonalną na bardziej dynamiczną rzeczywistość Wspólnoty Młodzieżowej. Międzyosobowe relacje pionowe: wychowawca – wychowanek; poziome: wychowanek – wychowanek; zenitalne: człowiek – Bóg; fundamentalne: podmiot i najgłębszy rozwój jego ja — były siłą unifikującą. Wewnętrzny kształt intersubiektywności zredukował do aksjologii pozytywnej przebiegającej po linii życia, prawdy, dobra, piękna, afirmacji i miłości. Jednym słowem, **charakter instytucjonalny Oratorium został przeorientowany ku dynamizmowi wspólnototwórczemu.**

b) Wynikający z instytucjonalizacji porządek godzin, menu spotkań, normatywność zachowania, limitowanie czasu, usług, określanie treści, form i strategii — dla Księdza Bosko były niemożliwe do wykonania w Oratorium załączkowym, przygodnym, wędrownym, świątecznym. Zmienia więc zasadę porządkującą i ukierunkowuje Oratorium poprzez pełną dyspozycyjność, zaangażowanie wszystkich możliwości, kwalifikacji, poświęcenie czasu, ujęcie programów, treści, zajęć i przeżyć. Przekształca **limitowaną dyspozycyjność wychowawcy w Oratorium ku pełnemu jego zaangażowaniu** z wewnętrznym nurtem okazjonalności, kreatywnej spontaniczności i docelowej integralności.

c) Oratorium „Tradycyjne” miało postać usługowego punktu wychowawczego o charakterze religijnym. Kapłan świadczył usługi katechetyczne, dydaktyczne, rekreacyjne, doradcze, obronne, a także w razie zapotrzebowania — nieprzewidziane. Kontekst społeczny i potrzeby ubogiej i opuszczonej młodzieży rzuciły Księdzu Bosko wyzwania bardziej wymagające, które spowodowały przeorientowanie punktu usługowego Oratorium na pełne uczestnictwo w życiu młodzieży. Co jest równoznaczne z wejściem w ich środowisko egzystencjalne, by ich spotkać. Podjąć ich życiowe problemy i pomagać je rozwiązywać. Poznać ich najpilniejsze potrzeby, aby je zaspakajać. W sumie oznaczało to przejście **od Oratorium jako punktu usługowego do Oratorium świadczącego służbę na rzecz promocji egzystencjalnej** jako głównej wszechogarniającej usługi.

⁴ Por. DICASTERO DI PASTORALE GIOVANILE, *Elementi e linee per un Progetto Educativo–Pastorale negli Oratori e Centri Giovanili Salesiani*. Tip. „Don Bosco” Roma 1987, wyd. 2, s. 6–8; Por. MARSZAŁEK J., *Specyfika Oratorium Księdza Bosko*. „Nostra”, 49: 1994, nr 359 (1), s. 25–30.

d) Katechetyczno–etyczny program edukacji w „Tradycyjnym” Oratorium syntetyzował pewien całokształt treści. Wzmacniał motywację, podsuwał dobre decyzje i postanowienia, inspirował wychowanków do zachowań moralnych. Dla Księdza Bosko oznaczało to istotę zabiegów wychowawczych, ale nie mogło wystarczyć jako integralny plan wychowania, który ogarniał wychowanka we wszystkich aspektach jego życia moralnego. Nie pomijając kształcenia uwzględniał aspekt somatyczny, emotywny, psychiczny, wolitywny, społeczny, religijny i duchowy. Zespałał wszystkie wymiary w przygotowaniu podmiotu wychowanka do sprawczości moralnej będącej rdzeniem spełnienia osobowościowego. Zatem przeorientował Oratorium „Tradycyjne” **od realizacji programu do programu pełnej promocji osobowej.**

e) Wynikająca z założeń instytucjonalnych normalizacja zachowań, zgodnie z którą wychowawcy i wychowankowie przestrzegali ustalonego porządku i reguł zachowania, Regulamin był wymagającym stróżem poprawnych moralnie i organizacyjnie zachowań oraz regulatorem życia Oratorium. Prowadzone natomiast Oratorium przez Księdza Bosko istniało nawet bez regulaminu. Nie dlatego, że był zbędny lub nieistotny, ale dlatego że został przestawiony hierarchiczny porządek wartości. Dobro wychowanka, **promocja osoby — zajęły pozycję pierwszorzędną w porównaniu z Regulaminem** i wszystkimi innymi urządzeniami Oratorium, będącymi w służbie rozwoju wychowanka.

f) Dzieło Oratorium było również normowane limitami terytorialno–prawnymi. Związane było z granicami i strukturą parafii, w której istniało i działało. Istniały też limity wieku, stopnia rozwoju, świadectwa moralności, gwarancji dobrego zachowania ze strony rodziców. Jan Bosko nie lekcewał tego rodzaju uwarunkowań, ale rozszerzał bariery limitujące uczestnictwo w Oratorium. Otwierał bramy Oratorium poza granice parafii, diecezji, regionu, a nawet krajów. Bilet wstępu była młodość. Ubóstwo, brak opieki, marginalizacja społeczna, zaniedbanie, brak rodziców, braki w rozwoju osobowym, były kryterium profilaktycznej predylekcji w doborze wychowanków. Przejście **od limitowanej troski pedagogicznej do nieograniczonej pieczy wobec wszystkich**, którzy wykazywali minimalne nadzieje postępu i rozwoju osobowego.

g) Działalność zachowawczo–wychowawczą „Tradycyjnego” Oratorium, polegającą na umocnieniu przekonań, rozwoju świadomości, dojrzewaniu w wierze, zdynamizowaniu przeżyć religijnych, polepszeniu życia chrześcijańskiego — Jan Bosko zintegrował z przewodnictwem w autoedukacji wychowanków, zindywidualizowaniem pieczy, przygotowaniem najlepszych warunków sprzyjającym jak najpełniejszej ich dojrzałości osobowej. Tak nastąpiło przeorientowanie Oratorium **od działań zachowawczo–poprawczych ku świadomej i kierowanej autoedukacji permanentnej** prowadzącej do optymalnej sztuki życia osobowego i do właściwego zaangażowania w sprawy społeczne.

B) Oratorium przeszło koleje adaptacji. Przyczyniły się one do ubogacenia pedagogicznego, ale też niejednokrotnie utrudniły identyfikację jego konstytutywnej jakości gwarantującej możliwości integralnej promocji młodzieży. W tym ostatnim przypadku akomodacje koncepcji Oratorium Księdza Bosko, stały się wyzwaniem do pedagogicznej hermeneutyki fenomenologicznej, aby nie stracić z oczu jego profilaktycznej istoty edukacyjnej.

Przystosowania Oratorium do wychowania w różnym czasie, miejscach, wobec różnych wychowanków i przez różnych wychowawców — można ująć w **cztery różne kategorie**: a) **Komunikacyjne**; b) **Topologiczne**; c) **Aspektowe**; d) **Prozopociczne**.⁵

a) **Komunikacja**, oprócz tego, że jest niezbędnym środkiem transmisji wartości, jest też źródłem błędów. Mogą one pochodzić: od nadawcy, komunikatu, transmisji, odbiorcy. W omawianym zagadnieniu przekazu idei Oratorium, nadawca przez swoją percepcję, interpretację, asymilację, kodyfikację i przekaz — mógł przeinaczyć tożsamość Oratorium. Podobnie odbiorca, po linii tych samych etapów gnozeologicznych i operatywnych, podlega identycznym prawom. Sam komunikat i sposób transmisji, niesie ze sobą ryzyko nieadekwatnych odzwierciedleń koncepcji Oratorium Księdza Bosko. Jest konieczny duży wysiłek hermeneutyczno–fenomenologiczny, by trwać niezmiennie przy autentycznej tożsamości Oratorium.

b) **Akomodacje topologiczno–społeczne** nie są wolne od przeinaczeń wynikających z uwarunkowań ekonomicznych, kulturowych, historycznych, lokalnych, narodowych, regionalnych, kontynentalnych modelując intencjonalność, możliwości i formy organizacyjne Oratorium w dzielnicach ubogich i bardziej zasobnych; w kulturze afrykańskiej i na misjach wśród Indian; przed pierwszą wojną światową i po upadku reżymu komunistycznego; na wsi i w mieście; we Włoszech i w Polsce; na Bliskim Wschodzie i Centralnej Europie; w Ameryce Łacińskiej i w Chinach. Przegląd światowy całokształtu działań pedagogicznych w Oratorium ilustruje wielką i wielostronną dywersyfikację koncepcyjną Oratorium jako środowiska profilaktyki pedagogicznej. Nieustanny powrót do źródeł: do osoby Księdza Bosko działającego na rzecz integralnego rozwoju młodzieży, jego doświadczenia i przekazów pisemnych — jest wymogiem koniecznym dla adekwatnego rozumienia koncepcji Oratorium.

c) Istnieje splot przyczyn modulujących całokształt Oratorium w jego **wcieleniach aspektowych**. Wśród częstszych form jednostronnych spotyka się: 1) Przerost działań rozrywkowo–rekreacyjnych, istniejących już za czasów Księdza Bosko, określanych przez niego jako „Rekreatorium”; 2) Nadmiar zajęć fizycznych, gimnastycznych i sportowych (Klub sportowo–turystyczny); 3) Ukierunkowanie na wąską i wysoką specjalizację profesjonalną (swoiste „Laboratorium”); 4) Zapętlenie się w kultywowaniu relacji towarzyskich, grupowych, kółek, paczek... („Towarzystwo wzajemnej adoracji” — dominacja aspektu emotywnego); 5) Przerost wymiaru religijnego, przeakcentowanie przeżyć religijnych (dewotyzm); 6) Zdominowanie Oratorium przez nauczanie, treści, rozwój intelektualny wychowanków prowadzi do dydaktyzmu i utożsamienia wychowania z kształceniem. Trzymanie się integrującego procesu wychowawczego i integralnej promocji osobowej wychowanków jest drogą do adekwatnej realizacji Oratorium jako środowiska wychowawczego.

d) **Działania pedagogiczne realizują osoby**. Każdy wychowawca jest osobowością na swoją miarę. Prozopociczny format wyciska znamię na działaniu pedagogicznym i na modelu kreowanego środowiska oratoryjnego. Największy wpływ u wychowawcy na zbrakowany kształt Oratorium mają niedobory w pokładach wrodzonych, w kompetencji pedagogicznej, poziomie

⁵ Por. MARSZAŁEK J., *Oratorium–Centrum Młodzieżowe*. „Nostra”, 49: 1994, nr 365–366 (7–8), s. 39–41.

rozwoju osobowego i nisko procentowe zaangażowanie w działalność pedagogiczną. Lepsze jest jednak coś dla dobra młodzieży, niż nic.

Identyfikacja Oratorium Jana Bosko wymaga wnikliwej hermeneutyki fenomenologicznej, by w praktyce nie rozminąć się z adekwatną i integralną jego postacią jako profilaktycznego środowiska pedagogicznego dla promocji młodzieży dzisiejszej.

C) Oratorium–Kryterium instrumentem adekwatności Oratorium. Efektem zabiegów hermeneutyczno–fenomenologicznych przedstawicieli Zgromadzenia Salezjańskiego jest Oratorium–Kryterium.⁶ Nie jest ono modelem Oratorium do realizacji pedagogicznej lecz kluczem epistemologicznym do rozpoznania autentycznych działań pedagogicznych Towarzystwa Salezjańskiego.

Zgromadzenie Salezjańskie będąc twórczym kontynuatorem dzieła Księdza Bosko stanęło, w związku z *aggiornamento* Kościoła zapoczątkowanego przez Sobór Watykański II, wobec zadania odnowy swojej działalności pedagogicznej, między innymi w sektorze kreowania Oratorium. Sprostanie temu wyzwaniu domagało się niezbędnego kryterium, które byłoby pewne, specyficzne, uniwersalne, obiektywne i stałe. Miało bowiem zagwarantować wierność podjętej misji i twórczy dynamizm przystosowania do nowych warunków. Studium hermeneutyczne pozwoliło odkryć w osobie Jana Bosko działającego w swoim czasie w Oratorium na Valdocco, centrum aksjologiczne gwarantujące autentyzm odnowy, zakorzeniony w wierności jego pierwotnemu doświadczeniu pedagogicznemu. Kryterium to zastosowano do oceny stanu faktycznego dzieł, ich restrukturyzacji zgodnej z wymogami czasu, przemiany w zakresie kompetencji osób, reformy działań współczesnych, wśród nich organizowania środowiska profilaktycznego Oratorium.

Hermeneutyka fenomenologiczno–pedagogiczna skierowała Salezjanów ku dogłębnej refleksji i rzetelnym studiom nad istotą Oratorium, metodologią profilaktyczną stosowaną w tymże Oratorium przez Jana Bosko, tajnikami kompetencji złożonych w jego osobowości. Równocześnie umożliwia uniknięcie złudzeń, że każde środowisko organizowane dla wychowania młodzieży można uznać za pełną realizację Oratorium jako profilaktycznego środowiska pedagogicznego. Konstrukcja takiego środowiska jest zadaniem niezwykle angażującym. Do takich środowisk organizowanych dla rozwoju młodzieży zalicza się Centrum Młodzieżowe i Oratorium–Centrum Młodzieżowe.

D) Centrum Młodzieżowe. Jest w wysokim stopniu ustrukturyzowanym, ustopniowanym, zorganizowanym i wszechwymiarowym środowiskiem młodzieży, które wyrasta z Oratorium, przeobraziło i przewyższyło Oratorium, ale ma w sobie wszystkie konotacje semantyczne Oratorium.⁷ Stąd pobieżny wgląd w rzeczywistość Centrum Młodzieżowego jest źródłem sądów, które tylko po części są prawdziwe. A mianowicie, że Centrum Młodzieżowe jest częścią Oratorium, jedną z jego form, jego synonimem, czy też

⁶ Por. CAPITOLO GENERALE SPECIALE 20, *Documento 2: Don Bosco nell'Oratorio criterio permanente di rinnovamento dell'azione salesiana*. w: Tenże, *Documenti*. Roma 1971, s. 137–173 (n. 192–272); Por. MARSZAŁEK J., *Oratorium–Kryterium*. „Nostra”, 49: 1994, nr 360 (2), s. 8–13.

⁷ Por. CAPITOLO GENERALE 21, *L'Oratorio e il Centro Giovanile: ambienti di evangelizzazione*. w: Tenże, *Documenti*. Editrice SDB Roma 1978, s. 92–97 (n. 121–127); Por. MARSZAŁEK J., *Centrum Młodzieżowe czy Oratorium*. „Nostra”, 49: 1994, nr 364 (6), s. 27–37.

wreszcie dziełem całkiem do niego nieprzystającym. W gruncie rzeczy **Centrum Młodzieżowe posiada kilka właściwości stanowiących jego istotne desygnaty:**

a) Wysoko uorganizowaną **infrastrukturę**, podczas gdy organizowanie i prowadzenie Oratorium można zaczynać od najprostszych i skromnych form strukturalnych;

b) Dzieło prowadzone przez **Wspólnotę Wychowawców** spełniającą wymogi salezjańskich *Konstytucji*,⁸ podczas gdy Oratorium może inicjować i kontynuować jeden wychowawca, jak to miało miejsce w doświadczeniu Jana Bosko;

c) Centrum Młodzieżowe jest **typowym środowiskiem dla młodzieży**, stanowi wewnętrzny układ grup młodzieżowych, odznaczających się większym zaangażowaniem, podczas gdy Oratorium dopuszcza znaczną rozpiętość wiekową uczestników, także dzieci, gimnazjalistów, traktując ich jako przyszłych oratorianów i wychowując ich w osobnych grupach przygotowawczych;

d) Centrum Młodzieżowe jest „**Domem Salezjańskim**”, z osobowością prawną, erygowanym według przepisów *Konstytucji*,⁹ Oratorium natomiast może być prowadzone na marginesie innego dzieła, jako sektor działalności, lub samodzielne dzieło nie koniecznie posiadające osobowość prawną lecz mogące partycypować w innej strukturze;

e) Centrum Młodzieżowe powstaje **na bazie Oratorium** — młodzież tworząca dynamiczne grupy w różnych sektorach działalności, odznaczająca się wyższym poziom zaangażowania, poczuciem odpowiedzialności rozwija się w środowisku oratoryjnym, które sprzyja postępowi każdego wychowanka od najniższych stopni rozwoju, dopasowuje do niego proces wychowawczy w autoedukacji kierowanej;

f) Działalność Centrum Młodzieżowego jest **kompatybilna z potrzebami egzystencjalnymi**, pełnieniem ról społecznych, zadaniami stanów i życiem kulturalnym środowiska. Jego działalność edukacyjna koncentruje się na poziomie orientacji antropologicznej, profesjonalnej i egzystencjalnej. Podczas gdy Oratorium otwiera się na wychowanków będących jeszcze u samych początków rozwoju osobowości i towarzyszy im w długofalowym, stopniowym i powolnym procesie wzrastania, przed zdefiniowaniem osobistej orientacji egzystencjalnej, ku wyższym stopniom promocji osobowej;

g) Centrum Młodzieżowe **włącza się w działalność miejscowych organizacji społecznych i Kościoła Lokalnego**. Oratorium natomiast, choć nie wyklucza takich zaangażowań, jest nastawione na edukację młodzieży tam, gdzie młodzież się gromadzi, podejmuje aktywność wychowawczą przykrojoną na miarę podmiotów celem podniesienia ich dojrzałości osobowej, nawet jeśli nie są zdolni w danym momencie do udzielania siebie w strukturach lokalnych.

Koncepcja Centrum Młodzieżowego jest pouczająca i unaoczniająca prawdziwe oblicze pedagogiczne Oratorium, ale wymaga to znacznego wysiłku badawczego i zmysłu krytycznego ze strony wychowawców organizujących i wychowujących młodzież w Oratorium.

⁸ Por. *Konstytucje Towarzystwa św. Franciszka Salezego*. Editrice SDB, Roma 1986, a. 49–59.

⁹ Por. *Konstytucje ...*, dz. cyt., a. 132, 165.

E) Kompleksowa nazwa „Oratorium–Centrum Młodzieżowe”, w porównaniu z Centrum Młodzieżowym, wskazuje na jeszcze bardziej złożoną strukturę pedagogiczną, infrastrukturę, metodologię, strukturyzację, interwencję wychowanków i wychowawców, proces, środki, cele, treści, strategie i działania noszące znamiona jakościowe Oratorium.¹⁰ Jeśli nie jest ona lekkomyślnym nadużyciem, taką nazwę nadaje się dziełu, gdy ono jest tak kompleksowe, że linie demarkacyjne pomiędzy Oratorium a Centrum Młodzieżowym są trudno do ustalenia, choć niejednokrotnie gołym okiem widać zróżnicowanie działań pedagogicznych.

Desygnaty Oratorium–Centrum Młodzieżowego: uczestnicy, grupy, wychowawcy, Metodologia, cel, akcja, treści, relacje socjologiczno–eklezyjalne — stanowią bogactwo i złożoność, w której dość łatwo dekoduje się właściwości Centrum Młodzieżowego i odnajduje się cechy wychowania oratoryjnego. Taki konglomerat, choć jest pedeutologicznie wysoce kwalifikujący, to stanowi też nie lada zadanie hermeneutyczne, by można w nim odkryć i wyróżnić jasne wytyczne do ustalenia tożsamości Oratorium.

Przedstawione we wstępnym schemacie graficznym tożsamości Oratorium, kategorie: Oratorium „Tradycyjne”; Akomodacje wykonawcze; Oratorium–Kryterium; Centrum Młodzieżowe; Oratorium–Centrum Młodzieżowe — są wkomponowane strzałkami w prostokąt „NIE!”, który pełni rolę jakby filtra merytorycznego. Co nie służy negacji ich związku z koncepcją Oratorium, ale ma wskazać, że nie należy ich utożsamiać z Oratorium. Przy dużym wysiłku hermeneutycznym i doświadczeniu pedagogicznym można je wykorzystać do właściwego rozumienia Oratorium. Bardziej trafne metodologicznie jest przekonanie, że to adekwatna koncepcja Oratorium Księdza Bosko jest kluczem do zrozumienia omówionych form implikujących Oratorium.

2. Konstytutywne wymiary tożsamości Oratorium

W punkcie niniejszym prezentuje się 5 właściwości, które w gąszczu najróżniejszych detali związanych Oratorium, jawią się jako niezbywalne desygnaty koncepcji Oratorium. **W całość jego tożsamości włączają się:** A) **Zespół Wychowawczy** z Dyrektorem na czele; B) **Młodzież jako Wychowankowie**; C) **Specyficzny System Wychowawczy**; D) **Zaplanowana Akcja Wychowawcza**; E) **Wychowawcza Wspólnota Młodzieżowa**.¹¹

A) Dyrektor i Zespół Wychowawców. Wychowawca mający organizować lub prowadzić Oratorium odznacza się określoną kompetencją wychowawczą. Najsyntetyczniej jak to możliwe ujmując, kompetencja wychowawcy sprowadza się do pewnych istotnych wymogów, tworzących w jego podmiotowości całość zintegrowanej osobowości, w której da się wyróżnić pewne komponenty:

¹⁰ Por. MARSZAŁEK J., *Oratorium–Centrum Młodzieżowe*. dz. cyt., s. 37–47.

¹¹ Por. Tenże, *Impostazione dell'Oratorio nei Documenti Postconciliari della Congregazione Salesiana*. UPS, Roma 1988, s. 167–221, komput

a) **Struktura pozioma kompetencji wychowy.** Świadomość — zawiera w sobie w sobie niezbywalne jakości w sferze najbardziej teoretycznej (*speculabile*), praktycznej (*agibile*) i wykonawczej (*factibile*):

1) **Zaplecze najbardziej teoretyczne świadomości wychowawcy**, pozwala mu na rozumienie, decyzje i twórczość — holistyczne i adekwatne z rzeczywistością koncepcje pedagogiczne na użytek wykonawczy. **Do podstawowych kryteriów ujęć pedagogicznych służy mu względnie głęboka wiedza i rozumienie problemów w ujęciu filozoficznym.** Nie ma bowiem wychowania bez:

Rozumienia bytu przygodnego i praw rządzących jego dynamizmem (ontologia);

Adekwatnej i rzetelnej koncepcji człowieka-osoby, norm i granic dotyczących jego spełnienia (antropologia, prozopologia, christianologia);

Poznania świata wartości i ich roli w rozwoju człowieka (aksjologia);

Obiektywnej filozofii moralności, pozwalającej na asertywną orientację w rozpoznawaniu dobra i zła i reguł rządzących osadzaniem się jakości moralnej w podmiocie osobowym (etyka personalistyczna);

Optymalnego rozumienia sensu antropologicznego (światopogląd) i miejsca człowieka (mikrokosmosu) w makrokosmosie (kosmologia);

Filozofii poznania, wyczerpującej teorii odślaniającej prawa i możliwości intelektualnego przenikania rzeczywistości otaczającej człowieka (epistemologia);

Wyjaśniania, interpretacji, tłumaczenia świata znaków, symboli i kodów stanowiących szeroki kontekst semantyczny egzystencji człowieka oraz jej najgłębszych znaczeń (hermeneutyka);

Osadzenia podmiotu osobowego w rzeczywistości, docierania do jej sedna na użytek pedagogiczny i odkrywania najgłębszych racji istnienia i życia człowieka (realizm, fenomenologia, egzystencjalizm);

Oparcia edukacji osoby o teoretyczne principia i ogólne normy pedagogiczne (personalistyczna filozofia wychowania);

2) **Zaplecze praktyczne.** Wskazuje na wyposażenie świadomości wychowawcy, w połączeniu ze sztuką zastosowania do praktyki. Koniecznym wyróżnikiem jego osobowości osadzonym w wyposażeniu praktycznym są pokłady głębokiego rozumienia i przemyśleń w zakresie jakim zajmują się: a) Antropagogika; pedagogika – dziedzina teoretyczna wychowania dzieci; juwenagogika – nauka o wychowaniu młodzieży; andragogika; gerontagogika; pedeagogika – teoria wychowania wychowawców; dziedziny pedagogiki specjalnej; autopedagogika; b) Socjologia wychowania i sozologia, mesologia, politologia, kulturologia, dynamika grup; c) Psychologia wychowania, psychologia różnicowa, psychologia wieku dojrzewania; d) Biologia wychowania — aby z wystarczającym rozumieniem odnosić się do ludzkiego „bios”, organizmu, wymiaru fizycznego potrzebne dane z zakresu somatyki, genetyki, fizjologii; e) Historia wychowania — aby odszukać w dziejach najbardziej żywotne nurty myśli pedagogicznej i umieć je efektywnie spożytkować w wychowaniu; f) Teologia wychowania — aby nie zagubić wertykalnego, zenitalnego, soteriologicznego aspektu działań pedagogicznych; g

) Dydaktyka — aby poznać prawa i posiąść sztukę umiejętnego i skutecznego nauczania; h) Planistyka pedagogiczna — aby umieć w obliczu konkretności zaplanować działania wychowawcze; i) Teoria wychowania — aby posiadać głęboką świadomość i rozeznanie w elementach składających się na całokształt pedagogii osoby.

W sektorze *agibile* wychowawca znajduje się na pomoście pomiędzy tym, co trzeba rozumieć, a tym, co trzeba zastosować w praktyce pedagogicznej. Najbardziej szczęśliwym układem w kompetencji wychowawcy jest takie jego przygotowanie, że jest zdolny do twórczej syntezy sfery spekulatywnej i praktycznej przekraczając bariery ezoteryki obu.

3) **Sprawności wykonawcze.** *Factibile*, określa sferę wykonawczą. Kompetencja wychowawcy w oparciu o syntezę teoretyczno–praktyczną staje się czytelna w polu sprawności ujawniając się jako: a) Dekodfikacja sytuacji wychowanka, działań pedagogicznych, dzieła pedagogicznego w konkretnych warunkach; b) Diagnoza — trafna ocena możliwości działania w konkretnej sytuacji w korelacji do wyników rozpoznania; c) Prognoza — optymalne przewidywanie wszelkich działań konkretnych; d) Twórcze projektowanie działania pedagogicznego współmierne do sytuacji; e) Działanie wychowawcze w określonej kadencji, według planu, w konkretnej placówce, z wykorzystaniem potencjału osobowego i infrastrukturalnego; e) Weryfikacja planowania, działania od punktu wyjścia do zamierzonego kresu i osiągniętych rezultatów, korekta i uzupełnienia i zmiany dalszych planach i działaniach.

Tu kompetencja wychowawcy ujawnia się jako maestria działania, praktyczna inteligencja, zasób sprawności, potencjał dynamizmu, profesjonalizm, kreatywność i rzeczywista efektywność.

b) **Kształt pionowy kompetencji wychowawcy.** Innym spojrzeniem syntetyzującym kompetencję wychowawcy, czytelnym w jego osobowości jest optyka wertykalna określona kategorią: **MĄDROŚĆ PEDAGOGICZNA**. Obejmuje ona swym zakresem poprzednio wymienione treści będące wyposażeniem świadomości wychowawcy na poziomie spekulatywnym, praktycznym i wykonawczym. Dotyczy jednak również ogólnej struktury noetycznej człowieka. Da się w niej wyszczególnić kilka czytelnych stopni, które w kompetencji pedagogia salezjańskiego są niezbywalnym bogactwem. Zarówno w tym, co się sobą reprezentuje, jak i w tym co się naucza. Tworzą ją: wiedza, kojarzenie, myślenie, rozumienie, zastosowanie, analiza, synteza, weryfikacja, twórczość, mądrość.

W kompetencji pedagogicznej najwyższy rozwój intelektualny — poprzez wszystkie stopnie — jawi się jako mądrość pedagogiczna, czyli najwyższa umiejętność prowadzenia w środowisku twórczym, świadomie przygotowanym, indywidualnie i zbiorowo wychowanków po stopniach poznania, optymalnego sposobu życia, w ramach zdefiniowanej orientacji egzystencjalnej do najwyższych i integralnych stanów promocji podmiotowej i społecznej. Sprawność tworzenia nowych całości pedagogicznych programowania, działania i weryfikacji, zakorzenionych w kompetencji, sytuacji, podmiocie wychowanka, metodologii pedagogicznej, strategicznych możliwości środowiska Oratorium. Jej cechą odróżniającą jest bezprecedensowość, awangardowość, integralność i adekwatność w odniesieniu do

rzeczywistości konkretnej. Przejawy takiej kwalifikacji pedagogicznej można było obserwować w osobowości Księdza Bosko przez całe życie zajętego owocnie wychowaniem młodzieży.

c) Kwalifikacja pedagogiczna w wymiarze zenitalnym i profundenym.

1) Antropologiczno–prozopiczne, szczytowe spełnienie wychowawcy przejawiające się w bogatej osobowości. Wychowawca prezentuje się jako koneser autopedagogiki; legitymuje się permanentną zaplanowaną autoedukacją, osnutą wokół osobistej orientacji egzystencjalnej (orientacja pedagogiczna), którą cechuje: jasno postawiony cel, koncentracja na celu, optymalne decyzje, wykorzystanie czasu, niezłomna motywacja, skuteczne stosowanie środków i wytrwałe działanie

2) Maksymalny stopień dojrzałości osobowej wychowawcy przybiera szczególny koloryt szczytowy i głębię w teonomii, wieńczącej autonomię osobową, określaną w terminologii ewangelicznej jako Człowiek Duchowy¹² (w psychologii określa się go mianem „Człowiek Asertywny”). Jego wyróżniające się cechy to pewność noetyczna, zdecydowanie w wypowiedziach, równowaga w zachowaniu, niezawodność w działaniu, nieskazitelność w czynach, elastyczność, relacje partnerskie z innymi osobami, socjalizacja — posiadając siebie, dawać siebie.

3) Pedagogiczna orientacja egzystencjalna. Komponują ją:

— Dynamizm agatyczny, antropologiczny, heroiczny, profesjonalny (wychowawca młodzieży);

— Prowadzenie życia wychowawcy młodzieży na pełny etat, redukcja zaangażowania w innym stanie (małżeństwo, rodzina), w biznesie (ubóstwo osobiste), w indywidualnych planach (posłuszeństwo);

— Wysoka specjalizacja w Systemie Profilaktyki Jana Bosko (w opozycji do metod represyjnych, terapii, resocjalizacji);

— Organizacja dzieł i środowisk wychowawczych według paradygmatu Oratorium, gdzie proces wychowawczy jest zindywidualizowany, przykrojony i dopasowany na miarę wychowanka;

— Swoisty styl pobożności i religijności, nabożeństwo do M. B. Wspomożycielki Wiernych;

— W ramach Kościoła katolickiego w łączności z Kościołem i w dyspozycyjności wobec Papieża, tworzenie Wspólnoty Wychowawców w jedności pionowej i poziomej;

— Kontemplacja w działaniu, głębia wewnętrzna połączona z maestrią pedagogiczną.

d) Specyficzne wyposażenie niezbędne do wychowania w wymiarze religijnym.

Rekwizyty profesjonalizmu pedagogicznego w wymiarze religijnym, sprowadzają się do wyposażenia, które określamy: Kapłan, Ewangelizator, Katecheta, Misjonarz, Apostoł, Kaznodzieja, Rekolekjonista, Przewodnik na drodze autoedukacji docierający umiejętnie do wnętrza osoby wychowanka w posłudze Sakramentu Pojednania, w prowadzeniu szczególnego dialogu indywidualnego, Ojciec, Przyjaciół, Brat oraz Pasterz.

¹² Por. 1 Kor 2, 15: *Człowiek (...) duchowy rozsądza wszystko, lecz sam przez nikogo nie jest sądzony*; Por. Rz 8, 5: *Ci (...), którzy żyją według Ducha [dają] do tego, czego chce Duch*.

e) **Wspólnota Wychowawców.** Oratorium może zainicjować jeden kompetentny wychowawca. W stadium początkowym może je sam prowadzić. Usprawnienie, uskutecznienie, rozwój dzieła samoczynnie narzuca działania pedentologiczne: rekrutację, edukację, kwalifikację, zespolenie, zaangażowanie kadry pedagogicznej. Oratorium może też rozpocząć gotowy, mniejszy lub większy, Zespół Wychowawców. Zadaniem Dyrektora w takiej sytuacji jest konsolidacja i rozwijanie Zespołu według praktycznych wymogów Oratorium.

Zespół wychowawców przekształca się we Wspólnotę Wychowawców w oparciu o „Zasadę Jedności” Systemu Prewencyjnego Jana Bosko.¹³ Wspólnota polega na syntonii, koordynacji, komunikacji i harmonijnych relacjach w fazie koncepcyjnej, planowaniu, działaniu i intersubiektywności.

Zespół Wychowawców przy braku jedności staje się dysfunkcyjny. Antagonizmy, dysonanse mogą pojawiać się na każdym etapie i w każdym momencie i przy każdej czynności. Brak jedności może pochodzić z braku kompetencji, niedojrzałości osób, bierności, indywidualizmu, własnego interesu w intencjonalności pedagogicznej, korupcji. Często jest także powodowany różnicami w mentalności pedentologicznej, podjętymi wcześniej decyzjami i brakiem uzgodnień w działaniu, złą organizacją pracy i podziałem uprawnień, itp. Natychmiast da się odczuć w entropii energii, mniejszej skuteczności, dysonansach, resentymentach, zmniejszającej się frekwencji wychowanków, pojawiającej się w perspektywie destrukcji środowiska oratoryjnego.

Jedność Wspólnoty Wychowawców można przyrównać do ciała: organiczna łączność, koordynacja i celowość ruchów, krwioobieg, sterowność głowy, homeostaza, różnorodność członków — powodują funkcjonowanie, rozwój, działanie i istnienie. W działaniu pedagogicznym szczególnie ważnym jest jeden ośrodek decyzyjny, dynamizm ruchów w odpowiedzi na inspiracje, zgodność intencjonalności, harmonia wykonawcza, krążenie informacji i komunikacja, wzajemna życzliwość. Gdy się umacnia i dojrzewa jedność między wychowawcami, zaczyna się kształtować dynamiczna rzeczywistość Wspólnoty Wychowawców.

B) Wychowankowie — uczestnicy Oratorium. Młodzież — podmioty, dla których organizuje się środowisko Oratorium:¹⁴

a) Przez młodzież rozumie się wychowanków od 15 roku życia. Młodość jest biletem wstępu do Oratorium, bez lęku, przymusu, restrykcji, kar. Magnesem jest atrakcyjny klimat środowiska oratoryjnego, gdzie wychowankowie są oczekiwani i przyjmowani życzliwie. Wychowanek w wieku młodzieńczym jest pełnoprawnym obywatelem Oratorium, „Rzeczypospolitej Młodych”. Tu jest wśród swoich, w swoim środowisku, wśród przyjaciół i wychowawców, którzy pragną jego dobra i skutecznie je podejmują.

b) Oratorium jest dla młodzieży tzn. podmiotów o pewnych charakterystycznych właściwościach wynikających z wieku dojrzewania: 1) Przyspieszony dynamizm rozwoju

¹³ Por. *Syr* 34, 23: *Jeśli jeden buduje, a drugi rozwała, jakiż pożytek im zostaje, poza trudem?*.

¹⁴ Por. MARSZAŁEK J., *Obraz polskiej młodzieży w oczach duszpasterza i pedagoga*. w: KOMOSJA EPISKOP. POL. DUSZP. OG, *Program duszpasterski. Ewangelizacja młodzieży*. Katowice 1991, s. 120–135.

osobowości; 2) Aspiracje egzystencjalne, uświadomiona lub nie potrzeba orientacji egzystencjalnej („kim będę? — znalezienie miejsca w życiu społecznym); 3) Duch oporu, buntu, kontestacji wobec wszystkiego, co jest odczuwane jako negatywne, 4) Permanentny konflikt pokoleń, który czasem jest wielką trudnością w przepływie autentycznych wartości; 5) Niepohamowana ciekawość, pogoń za nowością, modą, pęd do prawdy, przy równoczesnych niedoborach świadomości i rozumienia; 6) Potrzeba kontaktu, relacji, dialogu nawiązywania znajomości i przyjacielskich więzi, poszukiwanie partnera; 7) Dyspozycyjność do bezinteresownego zaangażowania się w wielkie sprawy; 8) Wrażliwość na akceptację, miłość, hipertrofia wolności; 9) Labilność intelektualna, emocjonalna, moralna, społeczna, charakterologiczna; 10) Poszukiwanie sensu życia, rozwoju zainteresowań, nabywania umiejętności i sprawności; 11) Pragnienie autentyzmu religijnego, dostępu do prawdy, rozróżniania dobra i niekwestionowanych autorytetów osobowych; 12) Pokłady potencjalności, dynamizmu, energii, bezinteresowności — to wielki kapitał bezpośredni dla Oratorium, a pośredni dla społeczeństwa.

b) Oratorium to środowisko dla młodzieży współczesnej, ze swoją wrażliwością i mentalnością techniczno elektroniczną; ze swoim spontanicznym pędem do nawiązywanie relacji i znajomości, szczególnie telefonicznych, internetowych; z mentalnością indywidualistyczno-liberalistyczną, relatywizmem; ze wzmożonym poczuciem godności osobistej, zranieniami emotywnymi i pragnieniem integralnej promocji; ze swoim protagonizmem egzystencjalnym w dziedzinie planowania i kreowania własnej przyszłości i odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu społecznym i rewindykacja swoich praw; ze swoimi zniewoleniami, uzależnieniami w dziedzinie narkotyków, erotyzmu, alkoholizmu i nikotynizmu, słabościami moralnymi, dewiacjami, mentalnością masową, agresją, zamętem aksjologicznym i ideologicznym.

c) Do Oratorium mają wstęp wszyscy młodzi, ale bez absolutyzacji „wszyscy”. Wszyscy, to znaczy jak największa liczba uczestników. Warunkiem, który stawia sama młodzież jest: „chcę”, „nie chcę” — to jest zasadnicze sito redukcyjne uczestników. Postawa wychowanków może przejawiać się w skali: od syntonii, partycypacji, kooperacji poprzez afirmację, tolerancję inercję, aż do opozycji, buntu, destrukcji czy demoralizacji. Oratorium jest otwarte dla zaangażowanych oraz młodzieży bierniej, obojętnej religijnie i okazuje jej szczególną ewangelizacyjną, katechetyczną, animacyjną i oświecającą troskę. Nie dopuszcza jednak do swego środowiska „gorszycieli” moralnych (animatorów zła), osoby i grupy destrukcyjne, rozkładowe i anarchiczne. Ponadto nie są przyjmowani ci, którzy wymagają oddzielnego traktowania, pedagogiki specjalnej, miejsc odosobnienia. Tym bardziej podmioty wymagające kwarantanny.

d) Wychowankowie Oratorium to nie młodzież w sensie ogólnym, lecz konkretne osoby należące do danego terytorium, wsi, miasta, dzielnicy, środowiska.

e) Uprzywilejowanymi wychowankami Oratorium są młodzi ubodzy, nie mający możliwości żywienia, nauki, leczenia, dochodów materialnych, mieszkania i ubrania; opuszczeni i zaniedbani kulturalnie, moralnie; sieroty, z rodzin dysfunkcyjnych, patologicznych, rozbitych, z

warstw ludowych, rzemieślnicy, ze szkół zawodowych, emigranci — wszyscy, którzy bez pomocy nie będą mogli osiągnąć znaczącego stopnia rozwoju osobowego.

f) Wychowankowie wyjątkowi to dzieci jako pre-oratorianie, dziewczęta — wymagające personelu żeńskiego.

C) System Wychowawczy.¹⁵ Jest niezwykle trudną do rekapitulacji w krótkim ujęciu, bo złożoną rzeczywistością. Stanowi on bowiem zwartą koncepcję specyficznego paradygmatu, wynikającego z konkretnej twórczości pedagogicznej obejmującej etap planowania i wykonania w konkretnym dziele, wobec określonych wychowanków.

Na całokształt Systemu Wychowawczego, stosowanego w intencjonalnym środowisku wychowawczym Oratorium składa się znaczna liczba określonych zasad i elementów, w sposób zwarty ze sobą powiązanych. Co w efekcie prezentuje się jako czytelny styl, charakteryzujący działalność pedagogiczną wobec młodzieży, stawiającą sobie za cel jak najpełniejszą promocję poszczególnych wychowanków, polegającą na zintegrowaniu dynamizmów osobowych i usprawnieniu podmiotu do pełnienia dobrych czynów. Wśród niezbywalnych **jakości składających się oryginalny System Profilaktyczny Jana Bosko** odkrywamy między innymi:

a) Filozoficzne zaplecze nacechowane rzetelnym i adekwatnym rozumieniem problemów ontologicznych, prozopoicznych, aksjologiczno-etycznych i hermeneutycznych [Zasada Kompetencji];

b) Zakorzenie w teologiczno-biblijnym personalizmie [Zasada Religijności], który w wieku XX przybrał postać bardziej scalonego, osobocentrycznego systemu filozoficznego [Zasada Rozumności];

c) Zasób wiedzy pedagogicznej w zakresie rozumienia wychowania w wymiarze historycznym, socjologicznym, psychologicznym, somatycznym, epistemologicznym, religijnym, duchowym [Zasada Integralności, Kompetencji, Rozumności];

d) Twórczą syntezę teorii i praktyki na gruncie wychowania, pozwalającą na uniknięcie wielu błędów w oddziaływaniu na polu rozwoju człowieka [Zasada Jedności, Kompetencji];

e) Podstawowe reguły planistyki pedagogicznej — algoryczna sztuka w zakresie badania sytuacji, diagnozy, prognozy, planowania, działania, weryfikacji z uwzględnieniem stopniowości, kwalifikacji, permanencji i konkretności poszczególnych wychowanków [Zasada Progmacji];

f) Legitymizację, strukturę prawną, administracyjną, ekonomiczną — władną inicjować, wdrażać, przeprowadzać i doprowadzać do końca zamierzone dzieła według zapotrzebowań historyczno-geograficznych [Zasada Oratoryjna];

g) Strukturę i koncepcję pedeutologiczną syntetyzującą znaczące doświadczenie w rekrutacji, awansu i kwalifikacji, osobowości wychowawców, adekwatnej do działań profilaktycznych (pedeutologia), wielowymiarową sztukę praktyczną edukacji wychowawców (pedeutagogia), scaloną teorię wychowania wychowawców (pedeutagogikę) — umożliwiające dostosowanie się do zachodzących zmian w zakresie naukowym i wykonawczym [Zasada Kompetencji, Jedności];

¹⁵ Por. *Profilaktyczny System Pedagogiczny Jana Bosko*.

h) Arsenal merytoryczny, osadzony w kompetencji wychowawcy, będący bogactwem treści stosowanych w edukacji młodzieży, dla budowania ich przekonań, zasad moralnych, świadomości egzystencjalnej i światopoglądu [Zasada Rozumności, Jedności];

i) Integrujący proces wychowawczy [Zasada Integralności], oparty na oświeceniu i przekonywaniu, osnuty według orientacji egzystencjalnej, przykrojony na miarę wychowanka [Zasada Młodzieżowości] i wykonywany w postaci zindywidualizowanej w samowychowaniu kierowanym [Zasada Autoedukacji kierowanej];

j) Relacje wychowawcze oparte na poszanowaniu godności osoby wychowanka [Zasad Personalistyczna], których osią jest miłość pedagogiczna, polegająca na czynnej służbie i konkretnym świadczeniu dobra [Zasada Miłości];

k) Środowisko pedagogiczne o wysokim natężeniu religijnym [Zasada Religijności], aksjologicznym, wywołujące swoiste napięcie motywacyjne do dynamicznego rozwoju [Zasada Oratoryjna], gdzie jest łatwy przystęp do wychowawców stale obecnych [Zasada Dialogu], nieustannie roztaczających pieczę nad każdym wychowankiem [Zasada Asystencji, Miłości], prezentujące ożywiony dynamizm rozwoju [Zasada Radości], rekreacyjny ruch [Zasada Rekreacji] sprzyjający wszechstronnej równowadze osobowości;

l) Teleologię pedagogiczną stawiającą wyraźne cele pośrednie (etapowe) prowadzące do celu zasadniczego — jak najwyższy stopień dojrzałości osobowej wychowanka [Zasada Integralności], ocenianej według przygotowania podmiotu wychowanka do sprawczości moralnej i pełnienia przez niego dobrych czynów [Zasada Moralności];

ł) [Zasada Wolności] jest wszechogarniającym prawem, pojęta z jednej strony jako wolność od złudzeń i zniewoleń oraz zachowawcza równowaga we wszystkich aspektach osobowości, z drugiej strony, dyspozycyjność do realizacji własnej promocji i przygotowanie do uczestnictwa w dobru wspólnym [Zasada Socjalizacji];

m) Profilaktyka nie terapia, nie represja, nie neutralność pedagogiczna — aktywność defensywna: ochrona przed złem i działanie ofensywne: integralna promocja osoby [Zasada Prewencji, Integralności].

D) Akcja wychowawcza. Oratorium jest przestrzenią tworzoną w sposób zamierzony dla wychowania młodzieży. Koniecznym warunkiem stosowania Systemu Prewencyjnego i miejscem pedagogicznym akcji wychowawczej.

Akcja wychowawcza stanowi algorytmiczną postać ukonkretnionej edukacji. Wkorzeniona w sferę spekulatywną i praktyczną, jest ich twórczą syntezą wykonawczą na użytek konkretny. Czytelny kształt przybiera w zależności od:

a) Wychowawców, ich kompetencji, możliwości i zaangażowania;

b) Wychowanków i dzieła edukacyjnego, jest przykrojona na miarę podmiotu wychowanka, bierze pod uwagę ich ilość, wiek, potencjalności, zainteresowania, czas uczestnictwa, stopień rozwoju;

c) Dzieła, jego paradygmatu, struktury, infrastruktury, fazy rozwoju, ekonomii, perspektyw na przyszłość;

Akcja wychowawcza przebiega w kilku etapach pozostawiając konkretne wypracowania redakcyjne w zakresie: badania, diagnozy, prognozy, planowania, realizacji i weryfikacji powykonawczej. Faza planowania dotyczy między innymi: tematykacji treści i podziału czasowego, przewidywania przeżyć i ich form, zasad etycznych i sposobów ich wdrażania, spotkań grupowych i ogólnych, norm organizacyjnych i porządkujących, wszystko wkomponowane w inicjację i pracę samowychowawczą uczestników.

W kierowaniu autoedukacją wychowanków kondensuje się zindywidualizowana postać akcji wychowawczej. W sensie najszerszym przejmuje ona inspiracje płynące z posługi władzy w sektorze legislacyjnym, wykonawczym i weryfikacyjnym. W bliższym konkretnym sensie akcja wychowawcza ujmuje momenty wspólnotowego kierownictwa Zespołem Wychowawców, zespołowe działania Wspólnoty Wychowawców, zbiorowe, publiczne i grupowe animowanie wychowanków. W sensie indywidualnym przewiduje i wykonuje kierownictwo osobiste każdym wychowankiem w postaci rozmów wychowawczych, Sakramentu Pojednania, życzliwych rad, upomnień i pouczeń w formie ustnej lub pisemnej. W indywidualnej postaci akcji wychowawczej chodzi zawsze o zdynamizowanie wychowanka do osobistej pracy wychowawczej i wzięcia swojego losu we własne ręce. Akcja wychowawcza bez wykonania jest postępowaniem według maksymy: „Nikt nie może ci tyle dać, co ja ci mogę obiecać”.

E) Młodzieżowa Wspólnota Wychowawcza. Wspólnota Wychowawców zjednoczona w oparciu o Zasadę Jedności jest dobrym i koniecznym początkiem Wspólnoty Wychowawczej. Tworzą ją bowiem: a) Zintegrowany zespół wychowawców; b) Jedność pionowa — relacje wychowawców z wychowankami i odwrotnie — oparte na zasadach życzliwości, afirmacji, braterstwa, solidarności, rodzinności; c) Syntonia — optymalna postać rezonansu emotywnego, który jest spontanicznym i wolnym podzieleniem ze strony wychowanków intencjonalności wychowawców, opartym na zaufaniu, dialogu, autorytecie osobowym, wspólnej hierarchii wartości, uczestnictwie, współpracy; d) Atmosfera rodzinna środowiska wychowawczego, krwioobieg miłości wychowawczej, radosna egzystencja pełna ruchu i optymizmu; e) Kierowana autoedukacja wychowanków, która osiągnęła znaczne rezultaty w rozwoju osobowym i stała się siłą wzajemnie motywującą do szlachetnego współzawodnictwa w dążeniu do osobistego rozwoju; f) Przejmowaniu przez wychowanków mniejszych i większych odpowiedzialności, świadectwo i zaangażowaniu na rzecz postępu innych w środowisku wychowawczym.

Radiacja dobra poszczególnych wychowanków jest znakiem, że środowisko wychowawcze wchodzi w etap Wspólnoty Wychowawczej. Przejmowanie przez nich coraz większych obszarów zadań i odpowiedzialności umacnia jakość tej Wspólnoty. Zespolenie Wspólnoty Wychowawców, Wychowanków, Rodziców i innych osób z najbliższego otoczenia środowiska w realizacji celów wychowawczych, jest wymarzoną atmosferą wychowania i przejawem, że profilaktyczne środowisko Oratorium doszło do swojej formy optymalnej dla dobra lokalnej młodzieży.

3. Metaforyczne kategorie koncepcji Oratorium

Jan Bosko próbował przekazać i wyjaśnić koncepcję Oratorium w czterech symbolicznych ideach: „Dom”, „Szkoła”, „Parafia”, „Boisko”.¹⁶ Nie utożsamia go z wyżej wymienionymi formami pracy. Stosował je bowiem jako metafory i przywoływał te ich aspekty semantyczne, które nadawały się jako nośniki treści pedagogicznych.

A) Oratorium „Domem” — przestrzenią egzystencjalną dla młodzieży. Ks. Bosko pragnął i robił wszystko, aby Oratorium pełniło rolę pedagogiczną alternatywną, zastępczą, uzupełniającą lub kontynuującą podobną do tej jaką ma naturalna, zdrowa, ludowa rodzina. Metafora domu nadawała się jako czytelny znak jego Systemu Profilaktycznego, opartego na miłości. Jako konieczny warunek zastosowania tej metodologii w wychowaniu. Jako matryca pedeutologii, kod działań wychowawczych, model przyjacielskiego środowiska. Symbolika domu przemawiała także do wychowanków i była siłą przyciągającą, budzącą nadzieję bezpiecznej egzystencji, szczególnie dla tych chłopców, którzy byli sierotami, nie mieli własnego domu, opuścili dom dla chleba, pochodzili z rodzin rozbitych, dysfunkcyjnych. Kategoria „Dom”. Promieniowała więzią wspólnotową, koegzystencją, zaspokojeniem potrzeb życiowych, bezwarunkową akceptacją i poszanowaniem godności każdego wychowanka. Wśród wybijających się **właściwości Oratorium kojarzonych z „Domem” można wskazać:**

a) Zapewnienie miejsca egzystencji dla wielu chłopców opuszczonych i nie mających mieszkania (funkcja stabilizacyjna);

b) Toskę o powiększenie liczby wychowanków Oratorium i objęcie ich pieczą wychowawczą, nabór i edukacja wychowawców, pozyskanie personelu pomocniczego, zdobycie sponsorów (funkcja „prokreacyjna”);

c) Zaspokojenie potrzeb bytowych takich jak: żywność, ubranie, zachowanie zdrowia, leczenie, higiena, podnoszenie sprawności i tężyzny fizycznej (funkcja somatyczna);

d) Klimat miłości służebnej i czyniącej dobro (*amorevolezza*), atmosfera serdeczności, życzliwości (funkcja emotywna);

e) Aurę bezwarunkowej akceptacji, poczucie bezpieczeństwa, sensu, nadziei, stopniową integrację psychiczną warunkującą dojrzałość osobową wychowanka (funkcja psychiczna);

f) Relacje według modelu rodzinnego: ojcostwo, synostwo, rodzeństwo, braterstwo, bezpośredniość, zażyłość, przyjaźń przy zachowaniu prawa asymetrii (przewodnictwo wychowawców jako osób bardziej dojrzałych w rozwoju osobowym);

g) Pieczę, łatwość spotkania, dialogu, uzyskania rady, rozwiązania problemów, stopniowe zdobywanie wiedzy, uświadomienia, nauki języka nie tylko ojczystego, znajomości obyczajów, tradycji, (funkcja noetyczna i oświecająca);

h) Stopniowe odsłanianie perspektyw orientacji egzystencjalnej, zdobycie wykształcenia, właściwych kwalifikacji profesjonalnych zgodnie z zainteresowaniami i

¹⁶ Por. MARSZAŁEK J., *Personalistyczna koncepcja pedagogii prewencyjnej*. UJ Kraków 2002, s. 410–413, dr, komput.

zdefiniowaną opcją życiową, przyjęcie roli społecznej w określonym stanie, włączenie się w rozwój dobra wspólnego narodowego i państwowego, relacje bliskie, dalsze, szerokie i uniwersalne (funkcja socjalizacyjna);

i) Swobodę, bezpieczne korzystanie z wolności, podejmowanie decyzji, stopniowe przejmowanie odpowiedzialności, udaremnianie błędnych wyborów, zachowań i czynów, aby wzmocnić i przysposobić wolę jako narzędzie sprawczości moralnej (funkcja swobody rozwoju i wolności);

j) Spontaniczną, naturalną i stopniową inicjację w życie religijne na zasadzie oświecenia, świadectwa i uczestnictwa (funkcja religijna);

k) Świadome przeżywanie swojego życia, asertywność, wiara w siebie, pewność poglądów i sądów, wewnętrzna zwartość osobowości, wierność fundamentalnej opcji, zakorzenienie we własnej podmiotowości chroniącej przed satelitarysmem, kibicowaniem, idolatrią, iluzją egzystencjalną...(funkcja duchowa);

l) Świadomość moralną, rozróżniania dobra i zła, niezłomność zasad, sumienie, szlachetne życie moralne (funkcja etyczna);

ł) Twórcze zagospodarowanie czasu zajęciami rozwijającymi wszystkie aspekty osobowości od fizycznego aż po duchowość, efektywne wykorzystanie młodzieńczych energii (ochrona przed entropią) dla postępu osobowego i przygotowania do życia w społeczeństwie, doprowadzenie do autonomii (funkcja wychowawcza).

Czerpiąc z wnętrza metafory „Domu”, Ks. Bosko dekodyfikuje i asymiluje te wartości semantyczne, które mogą się nadać do profilaktycznych działań pedagogicznych. Sedno tych wartości dotyczy: istnienia, życia, orientacji, kwalifikacji, moralności, samospełnienia osobowego w klimacie rodzinnym i statusu społecznego.

B) Oratorium szkołą życia. Innym ujęciem adekwatnej jakości pedagogicznej Oratorium jest metafora „Szkoły”. Nie chodziło Księdzu Bosko o absolutyzację aspektu intelektualnego w wychowaniu, ani też o utożsamienie wychowania z kształceniem, jak również o racjonalizm pedagogiczny. **Postępując się symboliką „Szkoły” w definiowaniu istoty Oratorium Jan Bosko wskazywał między innymi na:**

a) Konstytutywny wymiar osobowości człowieka jakim jest **rozumność**;

b) **Prymat rozwoju intelektualnego** w stosunku do innych wymiarów osobowości, w integralnej promocji osoby (*Nihil volitum, nisi praecognitum* — Nic nie można pragnąć, co wcześniej nie zostało poznane);

c) **Konieczność oświecenia** w wychowaniu — bez rozwoju intelektualnego nie ma edukacji osoby;

d) Korelację środowiska wychowawczego Oratorium z priorytetową zasadą swojego Systemu Profilaktycznego: **„Zasadą Rozumu”**;¹⁷

e) **Proces wychowawczy**, który jest uwarunkowany przez rozpoznanie, poszanowanie, kultywowanie i odwoływanie się do zainteresowań intelektualnych wychowanka; respektuje

¹⁷ Por. BOSCO G., *Il Sistema Preventivo nella educazione della Gioventù*. w: Braido P., red., *Scritti sul Sistema Preventivo nell'educazione della gioventù*. La Scuola Editrice, Brescia 1965, s. 295.

stopnie rozwoju intelektualnego od wiedzy aż do mądrości; dostarcza bogactwa wiedzy i treści; kompletuje osobisty kodeks zasad moralnych wynikających z personalistycznej etyki; wywołuje przekonania religijne; buduje scalony światopogląd; odsłania aksjologiczny wymiar rzeczywistości i konstruuje pionową hierarchię wartości; przebiega po linii: poznanie — rozumienie — decyzja — działanie; przybiera realny kształt w podmiocie wychowanka w sekwencji: informacja — dialog — uzasadnienie — przekonanie — decyzja — wybór — świadomy czyn;

f) **Arsenał środków**, w którym wyróżniają się: specyficzne formy przekazywania treści (lekcja, katecheza, homilia, konferencja, „Słówko wieczorne”, „Słówko na ucho”, „Bilecik”, upomnienie, rada, list, rozmowa); dialog epistemologiczny; motywowanie do nauki; wdrażanie w umiejętność czytania, nauka języka, sztuka czytania ze zrozumieniem, nauczanie, nauka własna, biblioteka...;

g) **Cel wychowania** — integralny rozwój wychowanka, człowiek dojrzały rozumiany jako człowiek oświecony, docierający do prawdy, gruntownie osadzony w rzeczywistości, uzbrojony w inteligencję praktyczną, mądry. Mądrość utożsamia się z najwyższym stopniem dojrzałości osobowej, jest zarazem optymalnym sposobem na życie.¹⁸

Koncepcja Oratorium w kluczu symboliki „Szkoły” jest przestrzenią kształcenia (w Oratorium zawsze były i są szkoły, szkolenia,...), środowisko oświecenia, rozwoju intelektualnego, wtajemniczenia w autoedukację oraz w dorosłe i dojrzałe życie. **Rozwój intelektualny był jednak zawsze jedynie istotnym aspektem integralnej promocji wychowanka.**

C) Oratorium środowiskiem religijnym. Oratorium w tym ujęciu jest religijnym środowiskiem pedagogicznym integralnej promocji, w oparciu o System Profilaktyki Jana Bosko. Ma to znaczący wydźwięk praktyczny nadający Oratorium specyficzną jakość chrześcijańską wyrażającą sprawy wychowawcze w terminologii religijnej i wdrażającym je wewnątrz przeżyć religijnych. Nie chodzi tu o jakieś ciasne ramy konfesyjności, ale poszanowanie życia osoby w jej konstytutywnym, wertykalnym wymiarze.¹⁹ Redukując wiele cennych szczegółów wychowawczych, można **scharakteryzować Oratorium jako środowisko religijne w kilku węzłowych plikach:**

a) **Plik intelektualny.** Nie ma religii bez zrozumienia. Człowieka bez natury rozumnej. Nie ma wychowania bez rozwoju intelektualnego. Nie ma autentycznego życia religijnego bez przekonania.²⁰ W Oratorium istnieje nieustanny dynamizm nauczania, słuchania, rozważania, rozumienia, przekonywania, asymilowania treści. Arsenał treści, formy językowe, stosowane przez Ks. Bosko miały charakter religijny. Były zaczerpnięte z Biblii, Tradycji, Magisterium Kościoła. Merytoryczną dominantę świadomościową stanowią: elementy motywacyjne,

¹⁸ Por. LEMOYNE G. B., *Memorie Bibografiche del...Don Giovanni Bosco*. Scuola Tipografica e Libreria Salesiana, San Benigno Cnaveze 1907, V. 6, s. 406: Ks. Bosko umieścił „Mądrość” jako składnik trójmianu określającego główny cel wychowania.

¹⁹ Por. DAQUINO G., *Psicologia si don Bosco*. Società Editrice Internazionale, Torino 1988, s. 217, przypis 1: *Religijność — typowe zachowanie ludzkie, jest atrybutem osoby, zjawiskiem naturalnym, (...) potrzebą egzystencjalną, która wypływa z doświadczenia własnego bytu, Religia jest więc fenomenem wewnętrznym, właściwym każdemu podmiotowi.*

²⁰ Por. JAN PAWEŁ II, *Fides et ratio. Encyklika*. Roma 1988, nn. 1–108.

światopoglądowe, moralne, egzystencjalne, teologiczne. Tu widać zbieżność wymiaru religijnego Oratorium z pojmowaniem go w kluczu „Szkoły”. Do nauczania używa się instrumentów religijnych dostępnych w różnych formach Posługi Słowa: Ewangelizacja, Katechizacja, Liturgia Słowa, Przepowiadanie, Nabożeństwa Biblijne, Spotkania i Kręgi Biblijne, Konferencje, Prace w Grupach...

b) **Plik przeżyciowy.** Proces wychowawczy realizuje się w różnych formach kultu, sprowadzających się do życia Liturgiczno–Sakramentalnego, Sakramentaliów, Paraliturgii, różnorodnych form modlitwy. Obok nauczania, przeżycia religijne są integralnym składnikiem programu i procesu wychowania. Wszystkie praktyki religijne w swym najgłębszym rdzeniu mają, oprócz zewnętrznych form rytualnych, wewnętrzny nurt relacji interpersonalnych: człowiek–Bóg i człowiek–człowiek (wymiar wspólnotowy, koinonijny).

c) **Plik etyczny.** Prawdziwa religijność, oprócz świadomości i kultu, manifestuje się w życiu etycznym. Moralność chrześcijańska w swej esencjalnej formie opiera się na Dekalogu, w szerszym zakresie na Ewangelii, w najgłębszym wymiarze na naśladowaniu wzoru Chrystusa. Zintegrowaną postać moralności stanowi człowiek miłości, w najgłębszej swej koncepcji pojmowanej jako „Caritas”: miłość Boga, ludzi, siebie, kosmosu, przyrody, wartości. Osobowość zostaje zorientowana bioforycznie. Jej szczytowym punktem jest heroizm miłości.²¹

d) **Plik koinonijny.** Miłość chrześcijańska, nie tylko ma postać podmiotową, kwalifikującą osobowość. Przybiera również niezwykle dynamiczną postać „Cywilizacji Miłości”, określonej fachowym terminem „Koinonia” („Communio Personarum”).²² Ma ona wymiar poziomy — międzyludzki i wymiar pionowy — teocentryczny. Przejawia się na zewnątrz w poszanowaniu godności osoby (etyka personalistyczna), służbie („Diakonia”), świadectwie („Martyria”) i zażyłości osobistej z Bogiem („Theonomia”).²³

e) **Plik katechumenalny.** Chrześcijański postępowanie rozwoju osoby harmonizuje z etapami, które uznają nauki pedagogiczne przybierając formę katechumenatu. Stopniowe wtajemniczenie chrześcijańskie doskonale nadaje się jako struktura procesu wychowania. Jeśli się przyjrzeć uważnie religijnym określeniom etapów odkrywania powołania, to zauważymy podobne rozróżnienia w autopedagogice w definiowaniu orientacji egzystencjalnej. Podobnie jest ze stopniami rozwoju osobowego wyróżnionymi określeniami: człowiek naturalny (światowy, zmysłowy), cielesny i duchowy — których niemal odpowiedniki znajduje pedagogika w określeniach: anomia, heteronomia, autonomia. Przy czym wychowanie religijne wyróżnia szczytowy pułap osobowości człowieka zwany teonomią, odkrywany przez adekwatną antropologię.

Oratorium jako środowisko wychowawcze, w swej postaci religijnej, jest ujęciem wybitnie integralnym. Stwarza warunki nie tylko rozwoju osobowości wychowawcy i wychowanka lecz także decyduje o kształcie procesu wychowawczego i przekazywanych treści, o stosowanych środkach i relacjach intersubiektywnych, celach pośrednich i głównych. Ponadto

²¹ Por. J 15, 12: *Nikt nie ma większej miłości od tej, gdy ktoś życie swoje oddaje za przyjaciół swoich.*

²² Por. *Cywilizacja miłości.* w: *Religia. Encyklopedia PWN.* PWN, Warszawa 2001, T. 3, s. 83–84.

²³ Por. Dz 4, 32: *Jedno serce i jeden duch ożywiały wszystkich wierzących. Żaden nie nazywał swoim tego, co posiadał, ale wszystko mieli wspólne.*

modeluje wewnętrzny kształt profilaktyki czyniąc go wysoce humanistycznym i personalistycznym. Co lakonicznie wyraził Ksiądz Bosko w formule: *Albo religia, albo kij*.²⁴ Czyli inaczej albo stosowanie profilaktyki religijnej docierającej do wnętrza osoby, opartej o przekonanie, wolność i miłość, albo system karcący i represyjny.²⁵

D) Oratorium środowiskiem dynamicznego ruchu młodzieńczego.

Ksiądz Bosko przy określeniu istoty Oratorium odwoływał się do metafory „Boiska”. Nie oznacza to, że chciał kreować „Rekreatorium” zamiast Oratorium. Znak wywoławczy „Boiska” nasuwający na myśl ekspansję młodości, swobodę, ruch, radość, relaks, wypoczynek, energię, dynamizm, sport, rekreację, grę, gimnastykę, tężyznę, sprawność, zdrowie, somatykę, wysiłek i rozwój fizyczny — stał się bogatym arsenałem merytorycznym do prezentacji profilaktycznego wychowania.²⁶

Dla Jana Bosko, który ujmował człowieka integralnie jako ucieleśnionego ducha, czy też uduchowione ciało, używany symbol „Boiska” miał wydzźwięk integralnego pojmowania edukacji osoby.²⁷ **Wychowaniu somatycznemu nadawał szerokie znaczenie wyznaczające całe ciągi aktywności pedagogicznej:**

— Ciało jest integralnym wymiarem osoby ludzkiej. Człowiek nie tylko ma ciało, ale w jakimś sensie jest ciałem, istnieje jako istota cielesna. Troska o rozwój somatyczny jest wkomponowana w rozwój osoby;

— Rozwój fizyczny stanowi wymiar celu wychowawczego. Nie może stać się celem głównym edukacji. Ma być traktowany integralnie z głównym celem wychowania jakim jest promocja osoby;

— Orientacja życiowa, realizacja powołania, stan społeczny człowieka, wymaga rozwoju somatycznego. Nie można tak pojmować rozwoju fizycznego, że wychowanek stanie się typem antyspołecznym lub aspołecznym. Kultura fizyczna ma być narzędziem spełniania zadań społecznych zgodnie z orientacją egzystencjalną;

— Rekreacja, odnawianie sił fizycznych, jest jednym z konstytutywnych zasad Profilaktycznego Systemu Wychowawczego Jana Bosko. Bez rekreacji i rozwoju fizycznego, wychowanie gubi się w mglistym spiritualizmie, alienującym człowieka z konkretności i cielesności;

— Życie na boisku podczas rekreacji jest nieodłącznym składnikiem środowiska Oratorium. Bez rekreacji — zwykł był mówić Jan Bosko — prewitorium pedagogiczne jest jak ciało bez duszy, rozkłada się;

²⁴ Por. LEMOYNE G. B., *Memorie Bibografiche...*, dz. cyt., V. 3, s. 605: *Jedynie religia w swej istocie ma moc inicjować i doprowadzić do końca dzieło prawdziwego wychowania*; V. 7, s. 557: *Albo religia, albo kij!*

²⁵ Por. BOSCO G., *Il Sistema Preventivo nella educazione della Gioventù*. dz. cyt., s. 291–292: *Istnieją dwa systemy od zawsze używane w wychowaniu młodzieży: Prewencyjny i Represyjny... Ten pierwszy w całości opiera się na rozumie, religii i miłości*.

²⁶ Por. MARSZAŁEK J., *Juwenagogia boiska w Oratorium*. „Nostra”, 50: 1995, cz. 1, nr 379–380 (9–10), s. 64–68; cz. 2, nr 382 (12), s. 46–51; „Nostra” 50: 1995, cz. 3, nr 383 (1), s. 43–49; por. Tenże, *Pedagogia boiska w personalistycznym Systemie Wychowawczym św. Jana Bosko*. w: BARLAK M., DZIUBIŃSKI Z., red., *Kościół a sport*. Wyd. Salezjańskie, Warszawa 1995, s. 233–254.

²⁷ Por. CERIA E., *Memorie Bibografiche...*, dz. cyt., V. 11, s. 222: *Widział w rekreacji jeden z siedmiu najbardziej wpływowych czynników dynamizujących rozwój wychowanka*.

— Proces wychowawczy jest wewnętrznym nurtem żywotności Oratorium. Aktywność fizyczna, gra, sport, zabawa — stanowią jeden z sektorów procesu wychowawczego. Sektor nie może zdominować procesu, nie można go też z niego wyeliminować, jeśli mamy mówić o integralnym i integrującym procesie wychowania;

— Afirmacja i braterstwo jakie przenikają Oratorium, uwidaczniają się także na rekreacji. Ks. Bosko w swojej koncepcji edukacji opartej na miłości pedagogicznej, widzi rekreację jako uprzywilejowany moment i szansę tejże miłości, polegającą na uczestniczeniu w naturalnych upodobaniach wychowanków, wyzwaniu pozytywnych emocji, rozładowaniu emocji negatywnych, wzmacnianiu więzi koleżeńskich, korygowaniu niewłaściwych zachowań i ćwiczeniu się w sztuce braterskich relacji;

— Środowisko Oratorium jest arsenałem środków dobranych dla celów wychowawczych, wśród nich niezbywalne miejsce zajmuje boisko, wyposażenie sportowe, ćwiczenia, gra, rekreacja...;

— Oratorium jest środowiskiem uporządkowanym. Czynności wychowawcze są zaprogramowane i uporządkowane w czasie. Czas rekreacji jest nieusuwalnym punktem porządku dnia. Nie należy go eliminować, skracać, ani też nie może on wypierać innych zajęć przewidzianych w programie;²⁸

— Człowiek nie może rozwijać się bez ruchu. Rekreacja ruchowa jest jednym z warunków utrzymania zdrowia i rozwoju fizycznego, a także sposobem na ekspansję i pomnażania radości życia wychowanka.

Środowisko profilaktyczne Oratorium ujmowane w kluczu „Boiska”, jest obszarem, gdzie integralne wychowanie ujmuje się w optyce somatycznej. Syntetyzuje się w działaniach defensywnych — ochrona, zachowanie, odzyskanie zdrowia, oraz progresywnych — polegających na kultywowaniu odporności, kondycji, tężyzny, rozwoju fizycznego, optymalnej homeostazy nie tylko biologicznej ale i egzystencjalnej. Sfera cielesna warunkuje rozwój pozostałych wymiarów osobowości. Inne sfery poza cielesną warunkują z kolei zdrowie fizyczne. Całokształt osoby funkcjonuje jako niepodzielna jedność wielowymiarowa uwarunkowana wzajemnie zarówno w istnieniu jak i w dynamizmie rozwojowym. Ostatecznie nie chodzi o rozwój ciała lecz o promocję osoby.

* * * *
* * *

Zakończenie

Rekapitulacji całościowej Oratorium jako profilaktycznego środowiska pedagogicznego dla wychowania młodzieży można dokonać wskazując na specyficzne rysy, bez których nie ma Oratorium:

Intencjonalność — świadoma i zamierzona organizacja środowiska według celów, wychowanków, metodologii i całego bogactwa konkretnych uwarunkowań;

²⁸ Czas jaki poświęca się w Oratorium na zajęcia rekreacyjne, w relacji do innych zajęć rozwojowych, nie przekracza 25%.

Niezbędna infrastruktura i bogaty arsenał środków będące koniecznymi narzędziami rozwoju;

Twórczość i oryginalność — utrzymanie środowiska oratorskiego na wysokim poziomie pedagogicznym, przez nieustanny dynamizm, najpierw wychowawców, a następnie i wychowanków i nadawanie mu świeżej formy oryginalności;

Osobocentryzm — wszystkie urządzenia w Oratorium są skierowane na dobro osoby wychowanka i temu dobru służą;

Młodzież — pełnoprawnymi uczestnikami, odbiorcami i twórcami Oratorium są podmioty od 15 roku życia. Oratorium pretenduje do miana alternatywnego środowiska młodzieżowego;

Wychowawcy — osoby o wysokiej kompetencji pedagogicznej. Bez wychowawcy powstanie, utrzymanie i rozwój Oratorium jest utopią;

Autorytet i karność — są widoczne jako wzajemny szacunek odwołujący się do godności osobowej pomiotów, osobiste świadectwo i dojrzałość wychowawców;

Asystencja — tym terminem określana jest rola wychowawcy, który jest obecny. Jest to obecność: fizyczna, czujna i czuwająca, pedagogiczna, defensywna, ofensywna, uniwersalna co do miejsca, czasu, osób, zajęć, ale przede wszystkim braterska;

Profilaktyczny System Wychowania w opozycji do systemów odwołujących się do racji przewagi, autorytaryzmu i siły;

Działanie pedagogiczne jest sednem wszystkich przejawów dynamizmu jakie mogą w Oratorium zaistnieć;

Heroizm, maksymalne zaangażowanie, dynamiczna gorliwość, nieprzećnięty zapał, by osiągnąć wybitne wyniki w rozwoju osobowym;

Przygotowanie do życia, optymalny sposób na życie, realizm życia — to główna perspektywa, napęd nadziei, poczucie sensu i motyw dążenia;

Jedność, syntonizacja, zbieżność celów i dążeń, dziwną zgodność poziomą i pionową, niezwykle rezonans emocyjny między wychowawcami a wychowankami;

Trwałość, stałość i kontynuacja;

Program, proces i działania wychowawcze są szyć na miarę wychowanka;

Prymat osoby wychowanka — program, regulamin, jest istotnym składnikiem pedagogicznym środowiska oratorskiego, ale zawsze w służbie rozwoju osoby i jej promocji;

Rodzinność, życzliwość, afirmacja pomiędzy osobami ze względu na jej wyjątkową godność jest czynnikiem wspólnototwórczym;

Rozwój intelektualny — wielki zasób treści służących optymalnej egzystencji;

Rekreacja, relaks, odreagowanie po trudach, rozwój fizyczny, dynamiczny ruch, zdrowie;

Radość wszystkich — indywidualna, zewnętrzna i wewnętrzna, humor, optymizm, nadzieja, entuzjazm, wynikające ze zjednoczenia z Bogiem oraz pociągający klimat pozytywnych emocji środowiska oratorskiego;

Wolność — nie rozumiana jako dowolność i swawola lecz dobrowolność uczestnictwa, wolność od zła, zniewoleń, od absolutyzacji aspektów osobowych, aż po wolności do rozwoju, czynienia dobrych, udzielania się w zakresie dobra wspólnego;

Klimat religijny — przekonania, kult, służba wzajemna i więź braterska;

Nateżenie aksjologiczne — poznanie, porządkowanie, proponowanie, asymilacja i obieg wartości, które są żywiołem edukacji;

Integralność dotyczy wszystkich sfer osobowości, zespolonych w sprawczości podmiotu osobowego, usprawniających jego dynamizm prozopoiczny do pełnienia dobrych czynów;

Moralność — poznanie zasad moralnych, kształtowanie sumienia, poczucie odpowiedzialności, wprowadzanie wszystkich podmiotów moralnie pozytywnych czynów, które decydują o stopniu spełnienia osobowego;

Odkrywanie etapów i zdefiniowanie osobistej orientacji egzystencjalnej;

Autoedukacja wokół opcji egzystencjalnej kierowana przez wychowawców po szczeblach psychologicznych etapów rozwoju — anomii, heteronomii, autonomii i teonomii;

Dialog — dominujący nurt intersubiektywności pionowej i poziomej, oświecenia, przeżywania, współdziałania, rozwoju osób i skuteczności pedagogicznej relacji międzyosobowych;

Gdyby te syntetyczne właściwości, bez bardziej detalicznego opisu były zrozumiałe dla odbiorcy w sposób adekwatny, to rekapitulacja w zakończeniu mogłaby wystarczyć jako całokształt opisu Oratorium. Do identyfikacji Oratorium dochodzi się jednak nie na drodze nawet detalicznej wiedzy, ale pracy pedagogicznej u boku doświadczonych wychowawców. Wtedy można by zauważyć jak wiele należy uzupełnić w prezentowanym opisie tożsamości Oratorium jako profilaktycznego środowiska pedagogicznego.